

RECENZIJJE.

Dočkal Dr. Kamilo, Udio srbske crkve u češkom reformnom pokretu. Posebni otisak iz »Života« 1942., 8° — 64 str., dobiva se u knjižari »Marulić«, Zagreb, Kaptol 29, uvez. Kuna 150.—.

Među obsežnim kritičkim studijama o istočnim crkvama, što ih je ugledni pisac objelodanio u našem časopisu, važan je poviestni doprinos i ova njegova studija o udjelu srbske crkve u češkom reformnom pokretu, objelodanjena u časopisu »Život«. O tom pitanju nije se do nedavno, kad su kod nas nastale nove političke prilike, moglo što kritički pisati, jer je srbska pravoslavna crkva u Jugoslaviji uživala posebno povlašteni položaj, koji je ona u punoj mjeri znala izkorišćivati ne samo u zaštitu svojih probitaka, nego i u svrhu razpirivanja očito neprijateljskih osjećaja prema katolicizmu. Ta svi se još živo sjećamo one strastvene borbe srbske pravoslavne crkve protiv nastojanja oko uzpostave konkordata između Sv. Stolice i bivše Jugoslavije, kad je osjećaj tog nerazpoloženja pokrenuo sve srbske pravoslavne slojeve i našao u tom kao saveznike i one ljude, koji su najpostojaniji protivnici katoličke Crkve, pristalice slobodnozidarskih loža.

U ovoj razpravi osvietlio nam je ugledni pisac, kako je srbska pravoslavna crkva imala svoj znatan udio u razpirivanju tako zvanog »reformnog pokreta« u Češkoj, koji je provalio u punom svom elementu nakon raspada Austro-ugarske monarhije, nadahnut poznatim protukatoličkim sektarskim duhom husizma, te je veliko mnoštvo češke liberalne inteligencije i naroda povukao u struju otpada od katoličke Crkve u novu krivovjernu sektu »češke reformirane narodne crkve«. Prikazavši početak reformnoga pokreta u Čehoslovačkoj na temelju značajnih poviestnih dokumenata i činjenica, pisac nam daje uvid u pročišćavanje redova katoličkog svećenstva od onih elemenata, koji i onako već odavno nisu praktički živjeli životom dostojnim svećeničkog staleža. Ti su doskora i formalnim izključenjem i svojevolumnim otpadom otpali od katoličke crkve i stavili se na čelo češke narodne crkve, napose Dr. Karel Farsky i B. Zahradnik-Brodsky, G. Proháčka i F. Stibor. Dne 8. siječnja 1920. na zborovanju pristaša reformnog pokreta u narodnom domu na Smichovu u Pragu proglašen je osnutak razkolničke crkve sa 140 glava od 215 prisutnih članova reformnog kluba. Vodom te razkolničke crkve postao je Farsky, koji joj je dne 24. I. 1920. dao novi ustav. U Moravskoj postao je vodom reformnog pokreta, odnosno razkolničke crkve Matija Pavlik, kasniji biskup Gorazd. Razkolnička crkva bila je u Rimu već 15. siječnja 1920. osuđena i udarena izobčenjem odlukom kongregacije sv. Oficija, proglašenom u I. br. »Acta Apostolicae Sedis« te godine, a svećenici, koji su pristali uz tu crkvu, pali su tim samim prema crkvenom zakoniku CJC can. 2384. u izobčenje, pridržano posebnim načinom Apostolskoj Stolici. Razkolnička crkva širila se razpirivanjem strastvenog fanatizma i mržnje protiv katoličke Crkve i doskora je prikupila oko 1 milijun pristaša, od toga 90% u Češkoj, a preostale u Moravskoj, gdje je katolički vjerski život bio mnogo jači, nego u Češkoj, raztrovanoj husitstvom i liberalizmom.

Da ova razkolnička crkva može u jednu ruku doći do svoje hierarhije s valjano zaređenim biskupima, a u drugu ruku da se ne nađe osamljena u borbi protiv Rima, predložio je M. Pavlik na skupštini 8. I. 1921. da se novoosnovana češka narodna crkva obrati posebnom predstavkom na srbsku pravoslavnu crkvu, gdje se moli, da čehoslovačka

crkva bude primljena u zajednicu srbske pravoslavne crkve na osnovi 7 ekumenskih sabora.

Na taj memorandum stigao je doskora odgovor iz arhierejskog sinoda srbske crkve, u kom je značajno, da udovoljava svim nebitnim zahtjevima češke reformne crkve, ali ne udovoljava onim zahtjevima, koji nisu u skladu s kanonima pravoslavne crkve, napose o ponovnoj ženitbi svećenika i o ženitbi biskupa. »Čehoslovačka crkva« primila je, iako ne baš s velikim zadovoljstvom, uvjete srbske pravoslavne crkve, te je priznala privremeno, dok ne dobije svoga biskupa, nad sobom jurisdikciju srbskog episkopa Dositeja, koji je i onako već godinu dana od prije bio u vezi s češkom razkolničkom crkvom i živo podpomagao nastojanje oko njezina proširenja na štetu katolicizma, a odlukom srbskog arhierejskog sabora u ožujku 1921. dolazi on osobno u Čehoslovačku kao delegat srbske pravoslavne crkve.

Ipak ni sam K. Farsky nije bio zadovoljan s time, da češka razkolnička crkva bude previše vezana sa srbskom pravoslavnom, te je dapače izrazio misao, da bi bilo bolje, da reformna češka crkva postane bez biskupa, dakle samo presbiterijalna. Ipak je središnji odbor te crkve izabrao dne 7. IX. 1921. pored Matije Pavlika također dra K. Farskoga i Rudolfa Pařika, da ih predloži arhierejskom sinodu srbske crkve kao kandidate za biskupe. Dne 18. IX. 1921. doputovalo je izaslantstvo češke razkolničke crkve od 25 osoba s M. Pavlikom u Srijemske Karlovice, gdje je M. Pavlik u prisutnosti arhierejskog sinoda prihvatio uvjete sjedinjenja s pravoslavnom crkvom, a potom bio podvrgnut kanonskom procesu, da primi red episkopata. Uvjetno bili su izabrani za biskupe također Farsky i Pařik. Pavlik je nakon toga bio u Krušedolu zamonaašen, primivši ime Gorazda, a odanle je oputovao u manastir Grgetek, gdje je bio proizveden na stepen igumana, i napokon je u ženskom manastiru Hopovo bio proizveden na čin arhimandrita. Dne 25. IX. 1921. primio je novi arhimandrit Gorazd biskupski stepen reda u Beogradu po patrijarhu Dimitriju uz asistenciju kijevskog metropolita Varnave, niškog biskupa Dositeja i bitoljskog biskupa Josifa. Kad se Farsky kao biskup Gorazd povratio u Čehoslovačku nije bio primljen s osobitim oduševljenjem, tim više, što nije došlo od toga, da i druga dva kandidata prime biskupski stepen reda. Budući da se Gorazd dao na otvorenu propagandu pravoslavlja, došao je u sukob s Farskym i Pařikom. Međutim je 23. VII. 1922. Gorazd povjerio upravu svoje biskupije u Přerovu episkopu Dositeju, te je oputovao u Ameriku. Dne 25. VII. 1922. na skupštini u Pardubicama donesen je međutim zaključak, da primitak 7 ekumenskih sabora sa strane čehoslovačke crkve nije bezuvjetan, nego da ona sebi pridržava pravo, da ostane vjerna svojim osnovnim idejama. No najveće iznenađenje izazvao je doskora u srbskoj crkvi od Farsky-a objelodanjeni katekizam čehoslovačke crkve, gdje ne samo da se ne priznaje 7 ekumenskih sabora, nego se žabacuju i temeljne dogme kršćanstva: nijeće se presveto Trojstvo, poriče se božanstvo Kristovo, egzistencija pakla, a kao temeljnu normu vjere postavlja slobodu savjesti i sklad vjere sa znanošću, dakle podpuni racionalizam. Sada su nastale borbe u češkoj narodnoj crkvi između radikalne stranke na čelu s Farskym, i pravoslavne na čelu s Gorazdom, koja je počela rapidno gubiti na pristašama. Gorazd, osjećajući se sve slabijim, odlučio se dne 21. VII. 1924. da javno izstupi iz čehoslovačke crkve. Razdor u čehoslovačkoj crkvi doveo je za kratko vrijeme dotle, da su se pristaše pravoslavne crkve proglasili samostalnom crkvom, odjeljenom od Farskyeve radikalne reformne crkve. Dositej se sada svim marom dao na to, da svojim misionarenjem ojača položaj češke pravoslavne crkve. U tom su mu izprva poslužile i ambicije novog pravoslavnog dušobrižnika u Pragu, arhimandrita Sawatija, koji je doskora uspio iz Carigrada postići čin biskupa, iako se tomu protivio Gorazd, koji se početkom g. 1923. povratio iz Amerike. Sada je nastao razkol češke pravoslavne crkve: jedna strana pristajala je uz Gorazda, koji je priznavao ovisnost o srbskoj pravoslavnoj crkvi, a druga strana, kojoj je bio na čelu Sawatij, priznavala

je ovisnost o Carigradu. Spor se napokon rješio tako, da je Gorazd 24. VII. 1924. formalno izstupio iz čehoslovačke narodne crkve i zahvalio se na biskupskoj časti, te je pristupio češkoj pravoslavnoj crkvi, kojoj je bio na čelu biskup Sawatij. Sve je to međutim bila lukava taktika, jer je Gorazd pomoću Dositeja uspio dne 22. XI. 1925. na skupštini češke pravoslavne crkve srušiti biskupa Sawatija, i bio je sam izabran za biskupa u Pragu. Svi Sawatijevi pokušaji preko Carigrada, da se dalje održi kao episkop, ostali su bez uspjeha, jer se Gorazdova crkva upirala na srbsku pravoslavnu crkvu, a ta se znala vješto koristiti političkim odnosima između Čehoslovačke i tada još države SHS.

Posebno poglavje Dositejeva djelovanja sačinjava njegova propaganda za pravoslavlje u Podkarpatskoj Rusiji i u istočnoj Slovačkoj, gdje su ovom propagandom bile razpirene velike vjerske smutnje. I tu je izbila na vidjelo borba između pristalica Carigrada i Beograda. Od g. 1923.—1926. vršio je ovdje biskupsku jurisdikciju svrgnuti praški biskup Sawatij. Ipak se od 1. IV. 1928. pravoslavna crkva Podkarpatske Rusije priklonila jurisdikciji srbske pravoslavne crkve.

U posljednje vrijeme spao je u češko-moravskom protektoratu broj pravoslavnih na nekih 10.000 duša. Sam biskup Gorazd svršio je vrlo kukavno. Kao sukriovac političkog umorstva Obergruppenführera Heydricha bio je dne 3. IX. 1942. osuđen na smrt i 5. IX. iste godine ustrijeljen.

Ovom je dakle razpravom ugledni pisac podao zaokruženu i jedinstvenu sliku poviesti lažno-reformnog vjerskog pokreta u Čehoslovačkoj, koji je bio intenzivno podpomagan od srbske pravoslavne crkve, ali je konačno doživio svoje podpuno rasulo. Razprava je pisana dokumentarno, te je znatan prilog za poznavanje poviesti vjerskog previranja u posljednjim decenijama među Česima, Moravcima i Slovacima, usljed kojega je otpalo ono što je bilo trulo, dok je u narodu, koji je ostao vjeran katoličkoj Crkvi, zastrujao bujniji vjerski život. Toplo preporučujemo onima, koji se zanimaju za ovo pitanje.

Dr. J. Oberški

Juraj Jurjević: Čovjek. Izdanje Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora. Zagreb, 1943.

Nova Europa, novi čovjek, novo društveno uređenje, sve su to izrazi, koji se posljednjih godina vrlo mnogo čuju, o njihovu se sadržaju vrlo mnogo piše, od njihova se ostvarenja očekuje jedno novo, sretnije, razdoblje ljudskoga živovanja, koje će biti prožeto mirom i pravdom i blagostanjem svake ruke. Svakako su to vrlo zamamljiva obećanja. I nitko ih razuman ne može i ne će podcjenjivati. Neka se samo u tom teženju za boljim poredkom i društvenim uzponom radi što bolje i što jače, pa bilo i uz strahovite žrtve sadašnjega vremena. Samo se bojimo, nije li to teženje i traženje »novih« putova i ciljeva bez jednog čvrstog i izpravnog uporišta, pomoću kojega bi se mogla »pokrenuti zemlja«.

Čitajući knjigu duhovno-odgojnih eseja prof. Jurja Jurjevića upravo nametljivo navraćala nam se ova bojazan. Pisac iznosi vrlo mnogo izpravnih opažanja, s kojima se podpuno slažemo. Misli i zapažanja o suvremenu čovjeku, o njegovoj užurbanosti, lutanju, uzaludnom traženju sreće, dobro su zacrtani. Stranice o samoodgoju, o potrebi obće kulture, o životinji u čovjeku, o radu, o slobodi i mnoge druge vrijedne su, zaista, da ih pomno razmatrajući pročita naša srednjoškolska mladež, kojoj su ovi eseji u prvom redu namijenjeni. (Izdaje ih Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora za hrvatske školske knjižnice).

No pisac i sam priznaje, da njegova zapažanja i shvaćanja ne moraju uvijek biti izpravna i točna (str. 177.). Uza sva liepa opažanja i poticaje ova knjiga duhovno-odgojnih eseja ima jedan nedostatak, koji će joj svaki »veleučeni redovnik« i profesor teologije (str. 178.) prigovoriti. Mi bismo taj nedostatak nazvali bitnim, a vidimo ga u onome, što pisac sam zamjera današnjem čovjeku i svijetu: »kao kruh potrebno je današnjem čovjeku jedno čvrsto stajalište i uporište«. (str. 41). Eto,